

Η συνάντηση της ποίησης με τα εικαστικά και τη μουσική. Η περίπτωση του Γ. Σεφέρη

Χρίστος Μπουλούμπασης

Εκπαιδευτικός

Η εργασία μας συνιστά ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, με το οποίο επιχειρούμε τη δημιουργική προσέγγιση της ποίησης στη σχολική τάξη. Για το σκοπό αυτό, χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα την ποίηση του Γιώργου Σεφέρη, παρουσιάζουμε μια δέσμη ενδεικτικών ιδεών και προτάσεων για δημιουργικές και βιωματικές δραστηριότητες, αξιοποιώντας τη συνάντηση της σεφερικής ποίησης με τις τέχνες των εικαστικών και της μουσικής. Παράλληλα, προτείνουμε έναν ομαδοσυνεργατικό και παιγνιώδη τρόπο εργασίας, με στόχο την ανακάλυψη από τους μαθητές τόσο των βασικών εργοβιογραφικών στοιχείων του ποιητή όσο και της ποιητικής ατμόσφαιρας του Σεφέρη.

Το πρόγραμμα αξιοποιεί τις νέες τεχνολογίες και χρησιμοποιεί ως εκπαιδευτικό υλικό ποιήματα και στίχους του Σεφέρη, έργα ζωγραφικής, φωτογραφίας και μουσικής καθώς και αντικείμενα σχετικά με την ποίηση του Σεφέρη.

Εισαγωγή

Το παρόν εκπαιδευτικό πρόγραμμα σχεδιάστηκε και εφαρμόστηκε στο πλαίσιο του πιλοτικού προγράμματος *Μελίνα-Εκπαίδευση και Πολιτισμός*. Απευθύνεται σε μαθητές της Ε' και της ΣΤ' τάξης του δημοτικού σχολείου και υλοποιείται σε 4-5 διδακτικές ώρες από μια εικοσαμελή ομάδα μαθητών και ένα δάσκαλο-συντονιστή. Προσαρμόζεται εύκολα σε μικρότερες ομάδες μαθητών. Όσο, όμως, αυξάνεται ο αριθμός των μαθητών πέραν των είκοσι, τόσο δυσκολότερη γίνεται η εφαρμογή του.

Σκοπός

Σκοπός του προγράμματος είναι να βοηθήσει τους μαθητές να ανακαλύψουν την ποιητική ατμόσφαιρα του Σεφέρη, μέσα από τη συνάντηση του ποιητικού λόγου με τα εικαστικά και τη μουσική.

Ειδικοί στόχοι

➤ Να βοηθήσει τα παιδιά να ανακαλύψουν τα βασικά εργοβιογραφικά στοι-

χεία του ποιητή.

- Να διεγείρει το ενδιαφέρον των μαθητών για την ποίηση του Σεφέρη, μέσα από τη βίωση ορισμένων ποιητικών στιγμών του και το μαγευτικό συνδυασμό λόγου, εικόνας και μουσικής.
- Να προκαλέσει τη μετάπλαση της ποιητικής ατμόσφαιρας του Σεφέρη σε εικαστική και μουσική ατμόσφαιρα.
- Να φέρει τους μαθητές σε επαφή με διαφορετικές καλλιτεχνικές γραφές.

Εκπαιδευτικό υλικό του προγράμματος

Βιβλίο για τον εκπαιδευτικό (*οδηγίες-πληροφοριακό υλικό*) και Βιβλίο για τον μαθητή (*φύλλα εργασίας*).

Οπτικοακουστικό πρόγραμμα με θέμα: «*Η ζωή και το έργο του Γιώργου Σεφέρη*» (44 διαφάνειες, ήχοι και μουσική).

13 κάρτες παρέμβασης για την οπτική, ακουστική, οσφρητική και απτική ενεργοποίηση των μαθητών¹.

43 ασπρόμαυρες φωτογραφίες του φωτογράφου Σεφέρη².

20 καρτέλες με έργα ζωγραφικής εμπνευσμένα από την ποίηση του Σεφέρη (*Γ. Μόραλης, Γ. Τσαρούχης, Γ. Ψυχοπαίδης, Γ. Μπαλτατζής, Σπ. Βασιλείου, και μια βυζαντινή τοιχογραφία*)³.

2 CD ROM «*Ηλεκτρονική Πινακοθήκη*»⁴.

10 φωτογραφικά πορτρέτα του Γ. Σεφέρη.

10 εικαστικά πορτρέτα του Γ. Σεφέρη (*Γ. Τσαρούχης, Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκας, Παν. Τέσης, Ευάγγ. Ιωαννίδης, Παν. Γράββαλος, Γ. Ψυχοπαίδης*)⁵.

30 καρτέλες με τα εξώφυλλα όλων των έργων του Γ. Σεφέρη⁶.

20 όστρακα, 20 ξυλάκια λεμονιάς, 1 «μποτίλια στο πέλαγο»⁷, 2 κασέτες ήχου⁸,

1. Μπουλούμπασης, Χ., (2001), Η «διδασκαλία» του ολόκληρου λογοτεχνικού έργου στην Προτοβάθμια Εκπαίδευση, *Διαδρομές*, τεύχ. 3, Καστανιώτη, Αθήνα, σελ. 212-234.

2. Δασκαλόπουλος, Δ., (2000), *Οι Φωτογραφίες του Γ. Σεφέρη*, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα.

3. Ψυχοπαίδης, Γ., (2000), Άνθη της Πέτρας, Αθήνα, Μεταίχμιο. Επτά Ημέρες, (1997), *Τα Ελληνικά Νόμπελ*, Αθήνα, Καθημερινή, σελ. 3-100. Μπαλτατζής Γ., (2000), *Ζωγραφική σε ποίηση Γ. Σεφέρη*, Δήμος Πειραιά.

4. *Ηλεκτρονική Πινακοθήκη Νεοελληνικής Ζωγραφικής*, (1997), RAM, Μάιος.

5. *Η λέξη*, (1986), Αφιέρωμα Σεφέρη, Αθήνα, τεύχ. 53. Επτά Ημέρες, ό.π. [σημ. 3]. Άνθη της Πέτρας, ό.π. [σημ. 3].

6. Όλα τα έργα του Γ. Σεφέρη από τον εκδοτικό οίκο Ίκαρος.

7. Η μποτίλια περιέχει το παρακάτω μήνυμα: «*Ο ποιητής όταν ξεκινά για να γράψει ένα ποίημα είναι σαν ένας μαθητής που αφήνει την τάξη για να βγει στο δρόμο και κοιτάζει τα δέντρα, τον ήλιο, τα πουλιά, τη θάλασσα, σα να είχαν βγει την ώρα εκείνη από τα χέρια του δημιουργού. Κι ένιωσα μια μεγάλη φιλία για σας. Γιώργος Σεφέρης*». Σεφέρης Γ., (1965), *Ποιήματα*, Αθήνα, Ίκαρος, σελ. 81. Σεφέρης Γ., (1984), *Δοκιμές*, Αθήνα, Ίκαρος, τόμ. 1, σελ. 166.

8. Η μια κασέτα περιέχει απαγγελίες ποιημάτων από τον ίδιο τον Σεφέρη, συνεντεύξεις, μουσική και τραγούδια, και η άλλη κλασική μουσική (*κοναρτέτα του Beethoven*), που άκουγε ο Γ. Σεφέρης (*για μουσική ακρόαση την ώρα που τα παιδιά εργάζονται*).

1 καρτέλα ποίησης του Συνδέσμου Φιλολόγων Ν. Καστοριάς.

Προετοιμασία από τον εκπαιδευτικό

Πριν την υλοποίηση του προγράμματος, πρέπει να κάνουμε μια αναγνώριση του εκπαιδευτικού υλικού και να φροντίσουμε για την προμήθεια των αναλώσιμων υλικών, για την αναπαραγωγή των φύλλων εργασίας από το βιβλίο του μαθητή καθώς και για τη διαμόρφωση του περιβάλλοντος δράσης, εφοδιάζοντάς το με τον ανάλογο υλικοτεχνικό εξοπλισμό.

Περιβάλλον δράσης-υλικοτεχνικός εξοπλισμός

Προβολέας, οθόνη, μοκέτα, κασετόφωνο, 2-5 ηλεκτρονικοί υπολογιστές, 2 μεγάλα μακρόστενα τραπέζια, ψαλιδάκια, χρωματιστά μαντίλια, πίνακες έκθεσης, Ανθολόγιο Ε' & ΣΤ'.

Φύλλα εργασίας (Βιβλίο του μαθητή)

Αντίγραφο σε χρωματιστό χαρτί για κάθε φύλλο με «στίχους-πλαίσιο», αντίγραφο του ποιήματος «Ο γυρισμός του Ξενιτεμένου», αντίγραφα για κάθε φύλλο «Αγγελική μέρα, Αγγελικό φως...», αντίγραφα για κάθε φύλλο «Αγγελικό και μαύρο φως...», ανοιχτόχρωμα αντίγραφα καρτέλας ποίησης, αντίγραφα πορτρέτων του Σεφέρη σε χρωματιστό χαρτί.

Αναλώσιμα υλικά

Φωτογραφική κόλλα, μικρές κανονικές υγρές κόλλες, μαρκαδόροι, ξυλομπογιές, μολύβια, μεγάλα χαρτόνια (μισό μαύρο, μισό κίτρινο), ξυλάκια λεμονιάς, όστρακα, καρφάκια ανάρτησης, χαρτοταινία.

Μεθοδολογία-υλοποίηση του προγράμματος

Δράση 1: «Μποτίλια στο πέλαγο»

Με τα χρωματιστά μαντίλια δένουμε τα μάτια δυο παιδιών και τα καλούμε, αφού ψηλαφήσουν την «μποτίλια στο πέλαγο», να φανταστούν το αντικείμενο με το περιεχόμενό του. Μόλις τα παιδιά προσδιορίσουν τη «μποτίλια στο πέλαγο» με το μήνυμα, ξεσκεπάζουμε τα μάτια τους και ένας από τους δυο διαβάζει το μήνυμα που περιέχεται στο μπουκαλάκι. Η δράση αυτή αποτελεί και το ξεκίνημα-αφόρμηση του προγράμματος.

Δράση 2: Οπτικοακουστικό πρόγραμμα

Μοιράζουμε σε κάθε παιδί ένα φωτογραφικό ή ένα εικαστικό πορτρέτο του Σεφέρη και καλούμε τα παιδιά που έχουν στα χέρια τους τα εικαστικά πορτρέτα να σχηματίσουν εταιρικές ομάδες, εντοπίζοντας τα παιδιά που έχουν στα χέρια τους το αντίστοιχο φωτογραφικό πορτρέτο, από το οποίο εμπνεύστηκε ο ζω-

γράφος. Μόλις τα παιδιά συγκροτηθούν σε ομάδες, καλούμε κάθε ομάδα να πάρει από μια κάρτα παρέμβασης. Ζητούμε από τα παιδιά να περιεργαστούν το περιεχόμενο των καρτών, ώστε να είναι έτοιμα για την παρέμβασή τους στη διάρκεια προβολής του οπτικοακουστικού προγράμματος.

Ακολουθεί η προβολή του οπτικοακουστικού προγράμματος με τα σχόλια που κάνει ο συντονιστής-δάσκαλος (*Βιβλίο του εκπαιδευτικού*). Παράλληλα, ζητούμε από τους μαθητές, κάθε φορά που θα προβάλλεται μια εικόνα συγγενική ως προς το περιεχόμενο, με τη δική τους κάρτα να παρεμβαίνουν σχολιάζοντας και οδηγώντας το πρόγραμμα, με βάση τις οδηγίες που υπάρχουν στο πίσω μέρος της κάρτας τους.

Ενδεικτικά αναφέρουμε το περιεχόμενο μερικών καρτών:

1. Σε μια συνέντευξη της η Μαρώ Σεφέρη, γυναίκα του ποιητή, είπε: «*Του άρεσε πολύ η μουσική. Έχω κρατήσει έναν κατάλογο με τα κοντσέρτα που πηγαίναμε όταν ήμασταν στο Λονδίνο. Πάρα πολλά κοντσέρτα, ένα- δυο τη βδομάδα. Όταν ήταν πολύ νέος άκουγε τζαζ, ήταν από τους πρώτους λάτρεις του είδους*»⁹.

Ας ακούσουμε ένα μουσικό κομμάτι τζαζ του Λούις Άρμστρονγκ, σαν αυτά που άκουγε ο Γ. Σεφέρης¹⁰.

2. Ο Σεφέρης έγραψε: «*Το πρωί στο λεμονόδασος με τη Μαρώ... Ένα οποιοδήποτε χωράφι εδώ τριγύρω θα με εξανθρώπιζε χίλιες φορές περισσότερο από την αθηναϊκή ζούγκλα... Τέλειωσα το ποίημα, Τίτλος: «Κίχλη». Δεν ξέρω αν είναι καλό· ξέρω πως τέλειωσε. Τώρα πρέπει να στεγνώσει*»¹¹.

(Ακούγεται η φωνή του Σεφέρη):¹² *Το ναυάγιο της «Κίχλης».*

*Το ξύλο αυτό που δρόσιζε το μέτωπό μου/τις ώρες που το μεσημέρι πύρωνε τις φλέβες σε ξένα χέρια θέλει ανθίσει, Πάρ' το, σου το χαρίζω / δες, είναι ξύλο λεμονιάς...*¹³

3. Ο Σεφέρης έγραψε:

*«Με την ποίηση του Έλιοτ έζησα συχνά... και, μαζί με τα πολλά που του χρωστώ... είναι τα μονοπάτια που μου έδειξε για να γνωρίσω καλύτερα την αγγλική λογοτεχνία και την αγγλική γλώσσα... Υπάρχουν κριτικοί στον τόπο μας που λένε πως στα λίγα ποιήματα που έχω γράψει, διακρίνουν την επίδραση του Έλιοτ, πράγμα που δεν με παραξενεύει πολύ...»*¹⁴.

Αυτά έγραψε ο Σεφέρης για τον Έλιοτ. Ας ακούσουμε όμως τι είπε ο Έλιοτ σε μια ραδιοφωνική του συνέντευξη για τον Σεφέρη¹⁵.

4. Ο Σεφέρης, όταν έφτασε ως πρόξενος στην Κορυτσά, έγραψε στην αγαπημένη του Μαρώ για το ταξίδι του: «...*Αν ήσουν πλάι μου, θα έβλεπες ένα σωρό*

9. Σεφέρη, Μ., *Αναμνήσεις από τη ζωή μου με το Γ. Σεφέρη*, Η λέξη, ό.π. [σημ. 5], σελ. 201.

10. Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να χορέψουν μαζί μας.

11. Σεφέρης, Γ., (1996), «Μέρεε Ε'», *Γκαρως*, σελ. 69-76.

12. *Ελληνικά Ποιήματα* (1965), Ο Γιώργος Σεφέρης διαβάζει Σεφέρη II, Διώνυσος.

13. Δίνουμε σε κάθε παιδί ένα ξύλο λεμονιάς και ζητούμε, αφού το σπάσουν, να το μυρίσουν.

14. Σεφέρης, Γ., (1984), *Δοκίμεις*, *Γκαρως*, τόμ. Β', σελ. 9-24.

15. Ακούγεται ταυτόχρονη μετάφραση πάνω στη φωνή του Έλιοτ (*Αρχείο Ε.Ρ.Α.*).

χρώματα που θα σε γέμιζαν χαρά· από το σκούρο χρώμα του κατραμιού ως το ανοιχτό κίτρινο του φθινοπώρου...»¹⁶.

Από την Κορυτσά ο Σεφέρης έστειλε γράμματα και στην κόρη της Μαρώς, τη Μίνα. Ζητήστε από το δάσκαλό σας να σας διαβάσει ένα από το Ανθολόγιο.¹⁷

5. Η Μαρώ Σεφέρη είτε για τον Σεφέρη σε μια συνέντευξή της: «Από νέος είχε μανία με τη φωτογραφία. Φωτογράφιζε κυρίως θέματα που ήθελε να τα θυμάται με ακρίβεια και ενδεχομένως να τα χρησιμοποιήσει στην ποίησή του ή σε άλλα κείμενα»¹⁸.

Τώρα μπορείτε να επισκεφτείτε την έκθεση φωτογραφιών του Σεφέρη που ετοίμασε ο δάσκαλός σας.

6. Το 1966 ο Σεφέρης έγραψε τους παρακάτω στίχους:

*Τ' άσπρο χαρτί σκληρός καθρέφτης / επιστρέφει μόνο εκείνο που ήσουν.
Τ' άσπρο χαρτί μιλά με τη φωνή σου, / τη δική σου φωνή όχι εκείνη που σ' αρέσει*

Πριν από έναν περίπου αιώνα, ο Στέφανος Μαλαρμέ έγραψε τους παρακάτω στίχους:

*ούτε η έρημη λάμψη της λάμπας μου
πάνω σ' άδειο χαρτί που η ασπράδα του το / υπερασπίζεται*¹⁹

Ποια ομοιότητα παρατηρείτε ανάμεσα στους ελληνικούς και τους γαλλικούς στίχους;

Δράση 3: Από τα εικαστικά στην ποίηση

Μοιράζουμε τις καρτέλες με τα εξώφυλλα των έργων του Σεφέρη στα παιδιά και ζητούμε από αυτά να συγκροτηθούν σε τετραμελείς ομάδες, με βάση το είδος του έργου που έχουν στα χέρια τους (*ποιήματα, ημερολόγια, αλληλογραφία, δοκιμές, μεταφράσεις*).

Στη συνέχεια, μοιράζουμε σε κάθε ομάδα 4 κάρτες με έργα ζωγραφικής (*μια για κάθε μέλος*) και ανάλογο αριθμών χρωματιστών εντύπων με «ποίηση-πλαίσιο». Ζητούμε από τα παιδιά να διαβάσουν προσεχτικά τους στίχους και να εντοπίσουν το αντίστοιχο εικαστικό που είναι εμπνευσμένο από αυτούς. Μόλις ο συντονιστής δάσκαλος διαπιστώσει ότι όλοι οι μαθητές εντόπισαν τους σωστούς στίχους, ζητάει από τις ομάδες να κολλήσουν (*με την ειδική φωτογραφική κόλλα*)²⁰ το εικαστικό μέσα στο πλαίσιο που βρίσκεται πάνω από τους στίχους από τους οποίους ο ζωγράφος εμπνεύστηκε το έργο του.

16. Κοπιδάκης, Μ., (1989), *Σεφέρης και Μαρώ: Αλληλογραφία Α'*, Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, σελ. 28-29.

17. Κατσίκη-Γκίβαλου, Α. - Καλογήρου, Τ. - Παπαδάτος, Γ. - Προποντοτάριου, Σ. - Πυλαρινός, Θ. (2001), *Με λογισμό και μ' όνειρο*, ΟΕΔΒ, Πατάκης, Αθήνα, σελ. 130-132.

18. Σεφέρη, Μ., *Αναμνήσεις από τη ζωή μου με το Γ. Σεφέρη*, Η λέξη, ό.π. [σημ. 5], σελ. 201-202.

19. Κοζόλης, Ξ. (1993), *Σεφερικά μιας εικοσαετίας*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, σελ. 277-278.

20. Χρησιμοποιούμε αυτή την κόλλα, ώστε να μπορούμε να ξεκολλήσουμε τις καρτέλες για νέα χρήση χωρίς να φθαρούν.

Δράση 4: Από την ποίηση στα εικαστικά

Μοιράζουμε στα παιδιά τα φωτογραφικά και τα εικαστικά πορτρέτα, για να συγκροτήσουν νέες εταιρικές ομάδες. Δίνουμε σε κάθε ομάδα ένα απόσπασμα από το ποίημα «*Ο γυρισμός του ξενιτεμένου*» (φύλλα εργασίας) και ζητούμε από τις ομάδες, αφού διαβάσουν τους στίχους και τους συζητήσουν με τον συνεργάτη τους, να πλησιάσουν στους υπολογιστές, όπου δυο παιδιά, που είναι εξοικειωμένα με το χειρισμό του ποντικιού, αναλαμβάνουν την εναλλαγή των εικόνων (CD ROM) και, ταυτόχρονα, κάποια άλλα παιδιά ανακοινώνουν τους τίτλους των έργων στους συμμαθητές τους. Οι ομάδες προσπαθούν να εντοπίσουν κάποιο εικαστικό που κατά τη γνώμη τους απεικονίζει ατμόσφαιρα παρόμοια μ' εκείνη των στίχων του Σεφέρη που έχουν στα χέρια τους. Κάθε ομάδα που εντοπίζει κάποιο εικαστικό σημειώνει τον τίτλο του έργου, ώστε στο τέλος της διαδικασίας να αναζητήσουμε το έργο με βάση τον τίτλο και να το εκτυπώσουμε. Μετά την εκτύπωση και των δέκα έργων ζητάμε από τα παιδιά να κολλήσουν κάτω από κάθε εικόνα τους αντίστοιχους στίχους του Σεφέρη.

Τέλος, ακούμε από το κασετόφωνο το ποίημα μελοποιημένο²¹ και, κάθε φορά που ακούγονται οι στίχοι κάποιας ομάδας, τα μέλη της σηκώνονται όρθια και δείχνουν στους συμμαθητές τους την εικόνα που διάλεξαν.

Δράση 5: Αγγελική μέρα, Αγγελικό φως - Μαύρη μέρα, Μαύρο φως

Μοιράζουμε στα παιδιά τις καρτέλες με τα εξώφυλλα των έργων του Σεφέρη, για να συγκροτηθούν σε νέες τετραμελείς ομάδες.

Στη συνέχεια, μοιράζουμε σε κάθε ομάδα από ένα δίχρωμο χαρτόνι, τα φύλλα εργασίας (διάφορους στίχους και στροφές ποιημάτων του Σεφέρη), την κόλλα και τα ψαλίδια, και ζητούμε από τα παιδιά, αφού διαβάσουν τους στίχους του Σεφέρη, να σημειώσουν δίπλα τους τη λέξη *χαρά* ή *λύπη*, κάθε φορά που τους δημιουργείται ένα από τα δυο αυτά συναισθήματα. Επισημαίνουμε στους μαθητές ότι δεν είναι απαραίτητο να σημειώσουν το συναίσθημά τους σε όλους τους στίχους και ιδιαίτερα σ' αυτούς στους οποίους το συναίσθημά τους δεν είναι ξεκάθαρο ή για τον οποιοδήποτε λόγο δεν επιθυμούν να το σημειώσουν. Μόλις όλες οι ομάδες τελειώσουν την παραπάνω διαδικασία, ζητάμε από τα παιδιά να κόψουν (με το ψαλίδι) τους στίχους και να τους ομαδοποιήσουν ανάλογα με το συναίσθημα που τους δημιούργησαν. Τέλος, η κάθε ομάδα πηγαίνει στο τραπέζι εργασίας και κολλάει στο αντίστοιχο μέρος του χαρτονιού της τους αντίστοιχους στίχους.

Δράση 6: Καρτέλες ποίησης²²

Ζητάμε από τους μαθητές, αφού συγκροτήσουν εταιρικές ομάδες με βάση τα

21. Μαρκόπουλος, Γ., (1973), Ο Στράτης Θελασσινός ανάμεσα στους αγάπανθους, Αθήνα, Columbia.

22. Στη διάρκεια αυτής της δράσης μπορούμε να ακούμε κλασική μουσική που συνήθως άκουγε ο Σεφέρης (κασέτα ήχου).

πορτρέτα του Σεφέρη και αφού τους μιλήσουμε για τη δράση του Συνδέσμου Φιλολόγων Ν. Καστοριάς²³, να επιλέξουν έναν ή περισσότερους στίχους απ' όσους γνώρισαν σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος και να τους γράψουν με μαρκαδόρο στο έντυπο της καρτέλας, βάζοντας το δικό τους τίτλο και τα ονόματά τους. Τέλος, καλούμε τα παιδιά να επιλέξουν το πορτραίτο του Σεφέρη που θα κολλήσουν πάνω στην καρτέλα (έντυπο) και στη συνέχεια τα παρακινούμε να χρωματίσουν την καρτέλα όπως εκείνα επιθυμούν.

Δράση 7: Παιχνίδια φαντασίας και αισθήσεων²⁴

Οργανώνουμε παιχνίδια, ακολουθώντας τις οδηγίες που υπάρχουν στο Βιβλίο για τον εκπαιδευτικό. Ενδεικτικά αναφέρουμε τα παρακάτω:

1. Μερικοί άνθρωποι, πριν αρχίσουν να διαβάζουν ένα βιβλίο ή και στη διάρκεια της ανάγνωσης, συνηθίζουν να μυρίζουν το βιβλίο. Άλλα χαρτιά μυρίζουν σαν την πλήξη, άλλα έχουν έντονο άρωμα νοσταλγίας ή ταξιδιού, άλλα άρωμα αγάπης, ειρήνης, πολέμου, καταστροφής, δυστυχίας κ.λπ. Αν διάβαζες ένα βιβλίο με ποιήματα του Σεφέρη, ποια μυρωδιά φαντάζεσαι ότι θα ένιωθες και ποιο ποίημα ή στίχο θα διάβαζες εκείνη τη στιγμή; (*αρώματα νυχτερινά, ξύλο λεμονιάς, γυρισμός του ξενιτεμένου κ.ά.*).

2. Αν έφτιαχνες μια μουσική σύνθεση εμπνευσμένη από την ποίηση του Σεφέρη, ποιοι στίχοι θα σου έδιναν κάποιον ήχο ή ρυθμό; (*κλειδιάματα πουλιών, τ' αηδόνια δε σ' αφήνουνε να κοιμηθείς στις Πλάτρες κ.ά.*).

3. Βρίσκεσαι στη μαγική χώρα της ποίησης, όπου οι κάτοικοί της ξεδιψούν με δροσερούς στίχους. Είναι καταμεσήμερο του Ιουνίου και γυρεύεις λίγη δροσιά. Ποιοι στίχοι του Σεφέρη θα σε βοηθήσουν να ξεδιψάσεις και να δροσιστείς; (*Ας κλείσουμε λοιπόν τα μάτια κι ας γυρέσουμε το μυστικό συναπάντημα των νερών, αράξαμε σ' ακρογιαλιές γεμάτες αρώματα νυχτερινά, νερά που αφήνανε στα χέρια τη μνήμη μιας μεγάλης ευτυχίας, μπουτίλια στο πέλαγο κ.ά.*).

Δράση 8: Το τελευταίο μας όστρακο

Δίνουμε στα παιδιά από ένα όστρακο και ζητούμε να ακούσουν προσεχτικά το μελοποιημένο ποίημα του Γιώργου Σεφέρη *Σαντορόνη*,²⁵ για να πληροφορηθούν ποια δραστηριότητα θα κάνουν με το όστρακο. Προς το τέλος του τραγουδιού θα ακούσουν:

Γράψε αν μπορείς στο τελευταίο σου όστρακο / τη μέρα τ' όνομα τον τόπο και ρίξε το στη θάλασσα για να βουλιάξει.

Τα παιδιά γράφουν με το μολύβι τους στο εσωτερικό του όστρακου την ημέ-

23. Καλαϊσθητες καρτέλες ποίησης, στο πρότυπο των καρτελών του Ε.ΚΕ.ΒΙ., με τίτλο: «Οι στίχοι των ποιητών ταξιδεύουν...».

24. Αρανίτης, Ε., (1999), *ΨΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΟΣ*, Ο Ελύτης για παιδιά και ερωτευμένους, Πατάκης, Αθήνα, σ. 177-197. Μπουλούμπασης, Χ., ό.π. [σημ. 1].

25. Ανδριόπουλος, Η., (1976), *Κύκλος Σεφέρη*, Αθήνα, Columbia.

ρα που κάνουμε το πρόγραμμα, το μικρό τους όνομα και τον τόπο. Όσο για το αν θα το ριξουμε στη θάλασσα, στο ποτάμι ή στη λίμνη, αυτό θα αποφασιστεί από τα παιδιά. Αν αποφασιστεί να το ριξουμε στη θάλασσα για να βουλιάξει, τότε παρουσιάζεται η χρυσή ευκαιρία να επανέλθουμε σε λίγες ημέρες μ' ένα «Φαντάζομαι και γράφω»: *Πού να βρίσκεται άραγε το όστρακό μου;*

Δράση 9: Έκθεση του υλικού

Την επόμενη ημέρα φροντίζουμε, ώστε σε κεντρικό χώρο του σχολείου να εκτεθεί όλο το υλικό που δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια της εφαρμογής του προγράμματος.

Βιβλιογραφία-Δισκογραφία

- Ανδριόπουλος, Η., (1976), *Κύκλος Σεφέρη*, Columbia, Αθήνα.
- Αρανίτσης, Ε., (1999), *Ψ Ο ΤΥΠΟΓΡΑΦΟΣ, Ο Ελύτης για παιδιά και ερωτευμένους*, Πατάκης, Αθήνα.
- Δασκαλόπουλος, Δ., (2000), *Οι Φωτογραφίες του Γ. Σεφέρη*, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα.
- Επτά Ημέρες, (1997), *Τα Ελληνικά Νόμπελ*, Καθημερινή, Αθήνα.
- Ηλεκτρονική Πινακοθήκη Νεοελληνικής Ζωγραφικής (1997), RAM, Μάιος.
- Ηλέξη, (1986), *Αφιέρωμα Σεφέρη*, τεύχ. 53, Αθήνα.
- Κατσίκη-Γκίβαλου, Α. - Καλογήρου, Τ. - Παπαδάτος, Γ. - Πρωτονοτάριου, Σ. - Πυλαρινός, Θ. (2001), *Με λογισμό και μ' όνειρο*, ΟΕΔΒ, Πατάκης, Αθήνα.
- Κοκόλης, Ξ., (1993), *Σεφερικά μιας εικοσαετίας*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.
- Κοπιδάκης, Μ., (1989), *Σεφέρης και Μαρώ: Αλληλογραφία Α'*, Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη.
- Μαρκόπουλος, Γ., (1973), *Ο Στράτης Θαλασσινός ανάμεσα στους αγάπανθους*, Columbia, Αθήνα.
- Μπαλτατζής, Γ., (2000), *Ζωγραφική σε ποίηση Γ. Σεφέρη*, Δήμος Πειραιά.
- Μπουλούμπασης, Χ., (2001), «Η “διδασκαλία” του ολόκληρου λογοτεχνικού έργου στην Προτοβάθμια Εκπαίδευση», *Διαδρομές*, τεύχ. 3, Καστανιώτη, Αθήνα.
- Σεφέρης, Γ., (1984), *Δοκιμές*, τόμ. Α', Ίκαρος, Αθήνα.
- Σεφέρης, Γ., (1984), *Δοκιμές*, τόμ. Β', Ίκαρος, Αθήνα.
- Σεφέρης, Γ., (1965), *Ελληνικά Ποήματα, Ο Γιώργος Σεφέρης διαβάζει Σεφέρη II*, Διόνυσος.
- Σεφέρης, Γ., (1996), *Μέρες Ε'*, Ίκαρος, Αθήνα.
- Σεφέρης, Γ., (1965), *Ποήματα*, Ίκαρος, Αθήνα.
- Ψυχοπαίδης, Γ., (2000), *Άνθη της Πέτρας*, Μεταίχμιο, Αθήνα.